

Forhandling

Arbejdsministeren (Henning Dyremose):

SF rejser med sit forslag til folketingsbeslutning om ret til arbejdsløshedsdagpenge i tilfælde af arbejdsmiljøbetaget barnløshed debat om et emne, som betyder ganske meget for den enkelte familie. Jeg vil også derfor starte med at slå fast, at der allerede i dag efter de gældende regler i arbejdsløshedsforsikringen er mulighed for, at et arbejdsløsheds-kassemedlem kan sige sit arbejde op uden dagpengemæssige konsekvenser, hvis det må forventes, at arbejdet vil medføre opståen eller forværring af helbreds-mæssige problemer, herunder problemer i forbindelse med graviditet.

Det er naturligvis en forudsætning, at medlemmet opfylder de øvrige betingelser for ret til dagpenge, herunder at vedkommende er til rådighed for arbejdsmarkedet.

Hovedproblemet i denne sag er imidlertid netop at fastslå, hvorvidt der er tale om påvirkning af stoffer i arbejdsmiljøet, der nedsætter fertiliteten. Jeg er enig med forslagsstillerne i, at sikring mod farlige stoffer i arbejdsmiljøet i dag er en af de største udfordringer til den indsats, vi skal gøre på arbejdsmiljøområdet.

I de senere år har stoffer og materialer da også været højt prioriteret på arbejdsmiljøområdet, og sundhedsrisici som følge af farlige stoffer på arbejdspladsen har været i centrum af den arbejdsmiljøpolitiske debat. Såvel arbejdsmarkedets parter som regering og Folketing har, når de har drøftet, hvorledes arbejdsmiljøindsatsen skulle prioriteres, understreget områdets betydning.

Arbejdstilsynet har tilsvarende sat fokus på stoffer og materialer i arbejdsmiljøet og har iværksat en række konkrete informations- og regelaktiviteter.

Særlige dokumentationsgrupper arbejder på at fremskaffe det nødvendige dokumentationsgrundlag for en målrettet arbejdsmiljøindsats.

Dette har bl.a. betydet, at der i stigende grad er en erkendelse af, at visse af de hidtil uforklarlige tilfælde af nedsat frugtbarhed, hormonforstyrrelser, skader på arvematerialet og ufrivillige aborter i et vist omfang kan henføres til påvirkning fra kemiske stoffer i arbejdsmiljøet, de såkaldte reproduktionsskadede stoffer.

Der er endnu ikke udarbejdet hverken danske eller internationale retningslinier for, hvornår f.eks. et teknisk stof skal anses for at have fertilitetsnedsættende virkning.

I regeringens handlingsplan om sikring mod farlige stoffer i arbejdsmiljøet, som vil blive fremsat i Folketinget i løbet af rimelig kort tid, er de reproduktionsskadede stoffer et af elementerne. Regeringens handlingsplan vil indeholde elementer om dokumentation, regulering og forebyggelse af reproduktionsskader, som skal drøftes og udføres i samarbejde med bl.a. arbejdsmarkedets parter.

Forslaget om en udvidelse af muligheden for fraværsmelding, således at der efter en lægelig vurdering kan foretages fraværsmelding af manden eller kvinden i en periode, såfremt barnløshed skyldes faktorer i arbejdsmiljøet, vil indgå i overvejelserne vedrørende den del af handlingsplanen, der vedrører de reproduktionsskadede stoffer.

Jeg finder, at en gennemførelse af forslaget forudsætter yderligere forskning dels med henblik på en klarlæggelse også af betydningen for fertiliteten af dagligmiljøet uden for arbejdspladsen, dels med henblik på fastlæggelse af den nødvendige ekspositionsfri periode forud for en undfangelse.

SF's forslag er meget bredt formuleret, og det rejser et stort antal spørgsmål. Jeg kan f.eks. nævne spørgsmålet om, hvilke grupper af befolkningen forslaget skal omfatte, om det også skal omfatte par, der i forvejen har børn, men ønsker endnu ét i et nyt samliv eller ægteskab, og hvilke konsekvenser det eventuelt skal have, hvis parret i løbet af den periode, der er tale om, den såkaldte refertilitetsperiode, opgiver planerne om at få et barn, går fra hinanden eller lignende.

I bemærkningerne til beslutningsforslaget nævnes, at den mulighed, der siden 1. januar 1981 har været for at yde dagpenge til kvinder efter lov om dagpenge ved sygdom eller fødsel, kun bruges i ringe udstrækning, og der henvises til oplysninger vedrørende 1982. Socialministeriet har oplyst, at det er Sikringsstyrelsens opfattelse, at kendskabet til denne orlovsret i dag er væsentlig mere udbredt blandt lægerne og kvinderne. Fraværet og udgifterne til barseldagpenge før 4-ugers-perioden har været kraftigt stigende i de seneste år, og Socialministeriet mener, at der sandsynligvis vil ske en kraftig

[Arbejdsministeren]

udvikling i udnyttelsen af retten til fravær efter dagpengelovens § 33, stk. 5, i takt med at viden-skaben gør fremskridt i forskningen vedrørende miljøfaktors betydning for fosterskader.

Uanset min forståelse for forslagsstillernes ønske om at forsøge at løse et problem for barnløse par finder jeg ikke, at arbejdsløshedsforsikringslovgivningen skal anvendes til dette formål. Dens formål er at yde økonomisk hjælp i tilfælde af ledighed, og jeg finder ikke, at man via disse regler skal forsøge at løse andre problemer af f.eks. helbredsmæssig eller miljø-mæssig art, ud over hvad der følger af de almindelige regler om, hvad der kan anses for fyldestgørende grund til arbejdsophør, altså de regler, jeg startede med at henvise til. Hvis der ønskes en regelfastsættelse på området, bør denne som sagt ikke relateres til arbejdsløshedsforsikringen, idet forslagets hensigt ikke herved sikres for alle kvinder og mænd, der rammes af arbejdsmiljøbetaget barnløshed. Hvis vi skal have regler, må de omfatte alle, også dem, der ikke er medlemmer af en arbejdsløshedskasse, og det skal man jo netop være for at få ydelser efter arbejdsløshedsforsikringsloven.

Med disse bemærkninger vil jeg altså afvise det foreliggende forslag, men jeg vil understrege, at der er tale om et relevant problem, og jeg vil derfor gerne give tilsagn om, at forskningen på området vil blive fulgt nøje og nødvendige lovgivningsinitiativer iværksat, når yderligere forskningsresultater foreligger.

Taanquist (S):

Vi har da i Socialdemokratiet megen sympati for forslaget og skal også nok støtte det, men det må vel opfattes som en nødforanstaltning, for det, det drejer sig om, er jo ikke, hvis der findes skadelige stoffer på arbejdspladsen, da at fjerne arbejderen fra den. Det overordnede formål må være at fjerne de skadelige stoffer fra arbejdspladsen.

Jeg kunne også godt forestille mig, at det var en ordning, der ikke kun skulle gå på arbejdsløshedskasserne, men som kunne virke økonomisk motiverende på arbejdsgiverne med hensyn til at forbedre arbejdsmiljøet på arbejdspladserne. Da vi imidlertid ikke er nået så vidt endnu, at vi har fået fjernet de sundhedsskadelige stoffer fra arbejdspladserne, kan dette da være meget godt som en overgangsløsning, og

derfor skal vi nok behandle forslaget pænt i udvalget.

Bo Kristensen (KF):

Jeg vil indledningsvis sige tak til arbejdsministeren for den fyldestgørende redegørelse, vi fik som svar på beslutningsforslaget. Jeg synes, der er grund til at sige, at netop dette område kræver, at forskningen bliver målrettet, og at vi politisk får en handlingsplan, som kan bære den målrettede forskning på plads, så vi ved, hvor vi står på dette store felt.

Det Konservative Folkeparti har som udgangspunkt den opfattelse, at arbejdsløshedsforsikringen er beregnet for folk, som er til rådighed for arbejdsmarkedet. Det er en forsikringsordning, og den skal ikke anvendes i forbindelse med den situation, som er nævnt i beslutningsforslaget. Det vil vi være modstandere af.

Vi finder også, at det med hensyn til arbejdsmiljøet er ved forskning, man skal opnå bedre resultater. Vi har netop haft en debat om de farlige skærme, som kunne ødelægge graviditetsmulighederne for kvinder, men nu læste jeg i avisen forleden dag, at HK's undersøgelse i Århus har bevist, at det pågældende materiale ikke har nogen skadelig virkning på arbejdsmiljøet. Det tager jeg som et eksempel på, at vi godt kan lave en masse politisk storm, men det, det drejer sig om, er i virkeligheden, at vi får en handlingsplan, som kan bevirke, at forskningen kører målrettet og gruppestyret, således at vore arbejdspladser fortsat kan være dynamiske, og det samtidig sikres, at beskæftigelsen er i orden.

Skrumsager Skau (V):

Venstre kan ikke gå ind for det forslag, som er fremsat af SF. Det er påpeget af arbejdsministeren, at der er nogle vanskeligheder med at sondre, og der er også redegjort for i SF's eget forslag på side 3, at der er nogle vanskeligheder med folks kendskab til forskellige love og forholdene i vores samfund.

Venstre går derfor imod forslaget, men vi går ind for, at vi selvfølgelig forsker yderligere på området, sådan som arbejdsministeren også har nævnt det.

Jørgen Estrup (RV):

Jeg ville egentlig så frygtelig gerne sige noget

[Jørgen Estrup]

pænt om dette forslag, fordi det er et alvorligt emne. For den person eller det par, som bliver ramt af barnløshed, er det ofte noget, der nærmer sig en tragedie og derfor synes jeg, at jo mere vi kunne gøre herinde for at hjælpe i sådanne situationer jo bedre.

Men jeg må sige, at det er virkelig en sag, hvor man kunne have ønsket sig et bedre forslag. Jeg synes, forslaget er fundamentalt uklart, og jeg vil gerne prøve at forklare hvorfor.

Hvis det havde været en opstramning af dagpengelovens § 33, stk. 5, havde vi haft fat på en opgave, som havde været klar og veldefineret, men man må slutte ud fra bemærkningerne, at det ikke er det, der er forslagsstillernes ærinde.

Så kunne det have været et spørgsmål om at undgå mulige fosterskader, altså en egentlig arbejdsmiljøproblemstilling. Dermed var vi jo ovre i spørgsmålet om handlingsplanen, som det også er blevet fremhævet fra flere sider. Det synes jeg også var en meget relevant og rimelig problemstilling; det er jo en af dem, vi har taget fat på. Men det er åbenbart heller ikke det, der er forslagsstillernes ærinde.

Så kunne man spørge, om forslaget skal afhjælpe allerede opståede reproduktionsskader. Det er en større opgave, som formentlig i visse tilfælde er fuldstændig umulig, fordi skaderne er uigenkaldeligt sket. Der er heller ikke rigtig nogen indikation af, at det er det, man vil.

Så må man som det næste spørge: Jamen i hvilke situationer er det, man skal give den orlovsmulighed, som forslaget åbner for? Det er efter min mening fundamentalt uklart i forslaget. Er det en arbejdsmiljøindikation, man skal bruge, altså når man har den opfattelse, at arbejdsmiljøet er skadeligt, eller er det en medicinsk indikation, når man ser, at den pågældende faktisk er blevet skadet? Det er der ingen afklaring på i forslaget.

Det sidste, jeg vil nævne – der kunne stilles mange flere spørgsmål – er: Hvad får overhovedet forslagsstillerne til at tro, at man ved at give mulighed for en sådan orlovsperiode, hvad enten den måtte være fire, seks eller 12 måneder, kan afhjælpe de skadevirkninger, der stammer fra arbejdsmiljøet, altså at man, som det står nævnt i bemærkningerne, så at sige skulle kunne udskille skadelige stoffer? Er der nogen som helst medicinsk information, som antyder, at dette skulle være et middel mod

barnløshed? Jeg tror det ikke, kender det ikke og har ikke kunnet finde det nogen steder.

Jeg mener ganske enkelt, at vi her står over for et problem, som skal gribes helt anderledes an. Jeg er meget enig i de afsluttende bemærkninger, som forslagsstillerne kommer med – jeg citerer:

»Det er forslagsstillernes principielle opfattelse, at et arbejdsmiljø, der udsætter de ansatte for en sundhedsskadelig påvirkning af et omfang, der hindrer eller nedsætter forplantningsevnen i væsentligt omfang, ikke kan være lovligt.«

Det kan vi tilslutte os fra radikal side, og det vil vi gerne arbejde videre med. Det er efter vores opfattelse noget, som kræver dels en forskningsindsats, dels en indsats over for arbejdsmiljøet. Det er den indsats, vi har startet med handlingsplanen, og den vil vi meget gerne være med til at intensivere på de områder, der vedrører reproduktion.

Bollmann (CD):

SF foreslår, at enhver kvinde eller mand i op til et år skal have ret til arbejdsløshedsdagpenge, hvis de kan fremlægge lægeattest på, at barnløshed skyldes arbejde med skadelige stoffer eller andre forhold, der vedrører arbejdsmiljøet.

Vi synes egentlig i CD, at det er rigtigt og vel også aktuelt at få en debat om en eventuel påvirkning fra arbejdsmiljøet i tilfælde af barnløshed.

Derfor vil jeg da gerne starte med at sige, at jeg synes ikke, SF skal have utak for at have rejst denne debat. Spørgsmålet er, hvilken sammenhæng der er til arbejdsløshedsdagpenge og dermed til arbejdsmarkedsområdet. Det kunne vel med lige så god ret behandles f.eks. under sundhedsområdet. I hvert fald vil jeg gætte på, at en lang række af de spørgsmål, der kan stilles, skal besvares af sundhedsministeren. Men nok om det.

Det væsentlige er det, ministeren også spurgte om: Hvad er sammenhængen mellem barnløshed og arbejdsmiljø? Jeg har selvfølgelig læst de henvisninger, forslagsstillerne er kommet med i bemærkningerne, men jeg mener altså, der er tale om – som også andre har været inde på – et område, som vi ved for lidt om. Og det er åbenbart ikke kun os, der ved for lidt, for andre lande har vel heller ikke regler eller lovgivning på dette område endnu.

[Bollmann]

Jeg er ikke i stand til at gå i detaljer, for jeg ved ikke nok om emnet, men vi er åbne over for en drøftelse af det, og vi vil gerne medvirke til yderligere undersøgelser. Derfor er vi glade for, at ministeren vil lade overvejelser herom indgå i arbejdet med den handlingsplan om sikring mod farlige stoffer, som blev omtalt i ministerens svar.

Vi kan altså ikke give tilsagn om at ville støtte dette konkrete forslag uanset vor sympati for nogle af de intentioner, der ligger bag forslaget, men vi håber, at nærmere granskning vil kunne belyse, om det skal være arbejds-, sundheds- eller måske socialministeren, der fremover skal tage sig af arbejdet med at løse de problemer, der er rejst.

Glistrup (FP):

I lange perioder af mange menneskers liv er det med at få børn et dybt alvorligt dagligdags problem. Somme tider kommer børnene dumpende bogstavelig talt på tidspunkter, hvor de er absolut uønskede. Det er ulykkeligt. Og somme tider vil børnene ikke komme, til trods for at man gør alt, hvad man kan, for at få dem.

Derfor er det ganske givet vigtigt for den danske nations trivsel, som vi her er sat til at forvalte, at man også tager den slags problemer op, men det er fuldstændig forskruet og skævt, når SF vil knytte dem specielt til arbejdsmarkedet. Dette er et spørgsmål om menneskets total-situation, ikke om han er arbejdsgiver eller arbejdstager, eller om han er medlem af en bestemt faglig organisation og har en bestemt type arbejdsløshedsforsikring eller ej. Det er en vurdering af vedkommendes totalsituation, hvori selvfølgelig indgår den sjettedel af livet – eller hvor meget det nu er – som man tilbringer på arbejdspladsen, men skam også de fem sjettede af tiden, hvor man ikke er på arbejdspladsen, for så vidt man måtte være lønmodtager.

Det er i bund og grund et spørgsmål, som hører hjemme under sundhedssektoren, for det er kun via udviklinger i lægevidenskaben, vi kan få formindsket dette problem. Derfor må dette spørgsmål, når vi skal løse det på en fornuftig måde, høre ind under sundhedsvæsenet, som Fremskridtspartiet jo er rede til at give i hvert fald en 5-6-7 mia. kr. mere på årsbasis, sådan at det kan løse flere opgaver, end det kan i dag.

Men det er pengespild, hvis man skal til at presse det ind under fagbevægelsen, dens arbejdsløshedskasser og alverdens andre forskellige stridigheder, intriger og lign. Det, som SF gør, er at trække det ned i en sump, hvor et så vigtigt og alvorligt menneskeligt emne ikke hører hjemme.

Hvis SF lyttede til gode råd fra Fremskridtspartiet, ville man sige, at for så vidt Folketinget skal diskutere dette forslag, skal man ikke gøre det i Arbejdsmarkedsudvalget, hvor det kommer fuldstændig skævt ind til noget partipolitisk jongleren frem og tilbage, men i Sundhedsudvalget. Hvis SF imidlertid som forslagstiller vil fastholde, at det skal ind i hundeslagsmålet blandt arbejdsmarkedspolitikkerne, viser SF jo, at de kun har fremsat dette forslag for at lave et partipolitisk paradenummer ud af det og absolut ikke er interesseret i det dybt alvorlige menneskelige perspektiv, der er.

Hvis SF derimod tager en tænkepause og får dette i Sundhedsudvalget, var der måske en mulighed for, at man dér ved at tage en mere total drøftelse af tingene kunne nå frem til en løsning, men i hvert fald at knytte det til arbejdsløshedskasserne er da helt fjollet.

Det, der er problemet på arbejdsmarkedet, er, at vi har en aldeles forbryderisk uansvarlig regering, der tillader arbejdsløshed i Danmark, og derfor skal vi afskaffe arbejdsløsheden. Der skal være rigeligt med arbejdspladser, sådan at en kvinde, hvis hun – med rette eller urette – føler sig dårligt behandlet ved at sidde ved en dataskærm i Århus, kan få et andet job, fordi der selvfølgelig skal være overflod af arbejdspladser, men det får vi kun ved at skære de offentlige udgifter ned, ikke ved, som SF monumentalt har i tankerne, bare at pøse flere og flere tosede offentlige udgifter på, som ikke fører til noget rationelt resultat for en større gruppe mennesker.

Jeg var lige ved at sige, at jeg er i samme situation, som hr. Lykketoft var tidligere på dagen, da han blev overrasket over, at der kunne siges noget fornuftigt fra min side. Jeg var meget forundret over at høre, at der også kunne siges noget fornuftigt fra hr. Jørgen Estrups side, så jeg kan i meget vidt omfang tillade mig som Fremskridtspartiets synspunkter at henvise til de velovervejede og kløgtige bemærkninger, der kom fra hr. Jørgen Estrup.

Preben Møller Hansen (FK):

Jeg synes, det er prisværdigt, at man fra SF's side har udarbejdet et forslag af denne karakter. Jeg var til møde sammen med forslagsstilleren i Korsør, og han gjorde opmærksom på, at det havde taget 3½ døgn at lave forslaget, men jeg ved sgu ikke, om det er rigtigt.

Tredje næstformand (Povl Brøndsted):

Lad os være fri for bandeord.

Preben Møller Hansen (FK):

Nå ja, det er rigtigt. Det er meget svært at huske.

Det, jeg vil sige, er, at vi fra Fælles Kurs har fremsat et forslag om, at der skal indføres borgerløn her i landet, og det vil sige, at hvis nogle rammes af den ulykke, som der her er tale om, vil de omgående få udbetalt borgerløn. Hvis vi derimod følger det foreliggende forslag, vil det kun være dem, der er medlem af en a-kasse, og det vil sige, at forslaget ikke dækker hele den danske befolkning. Det er klart, at i det øjeblik vi lovgiver her, skal vi tage højde for hele befolkningen, og der er jo en stor del, der ikke er medlem af en a-kasse.

Hertil kommer et andet problem, som man også bør tage med, og det er, at det fremgår af de udtalelser, der er kommet, at man skal fjerne arbejdsgivernes bidrag til a-kasserne. Det vil sige, at det er arbejderne, der kommer til at betale, hvis en virksomhed ikke har sikret, at de miljømæssige forhold er sådan, at man kunne undgå at blive skadet. Det, man normalt bør gøre, er at sikre, at virksomhederne er af en sådan art, at ingen kan blive skadet. Naturligvis kan det være vanskeligt i visse situationer, men så må man sikre, at det er arbejdsgiverne, der ud af profitten betaler til dem, der rammes af denne følgesygdom; det ville være bedre.

På den anden side skal vi ikke lægge skjul på, at vi synes, at selve ideen i forslaget er værd at tage med, men da vi jo desværre ikke befinder os i udvalgene, kan vi ikke dér fremkomme med nogle fornuftige synspunkter og heller ikke være med til sammen med de øvrige i et sådant udvalg at finde frem til en positiv løsning.

Men under alle omstændigheder skal forslagsstillerne i hvert tilfælde vide, at vi i Fælles Kurs er helt indstillet på at støtte ideen bag forslaget, dog vil vi nok sætte spørgsmålstegn ved, om det er rigtigt at gøre det over arbejdsløs-

hedskasseloven og ikke over anden lovgivning, som dækker samtlige mennesker i dette samfund, som kunne blive ramt af dette forhold.

Så vil jeg godt sige til Fremskridtspartiets ordfører, hr. Glistrup, der vrængede lidt ad fagbevægelsen, at nu er det jo ikke alle, der er medlem af en a-kasse, der også er medlem af en fagforening, så derfor var det fuldkommen vanvitigt at sige sådan noget.

Tommy Dinesen (SF):

Jeg vil godt sige tak til ordførerne. Der er blevet sagt mange pæne ord, og der er selvfølgelig også blevet sagt nogle mere knubbede.

Om det skal gøres over arbejdsløshedsforsikringen eller på en anden måde, er da noget, jeg godt vil være med til at diskutere. Det er ikke det, der er det afgørende.

Jeg vil sige til hr. Preben Møller Hansen, at det er et forslag, der har ligget ret længe, netop fordi vi ikke kunne finde ud af, hvor man bedst kunne behandle det. Man kan ikke bare putte det i Sundhedsudvalget, som jeg i øvrigt selv er medlem af, men måske i Socialudvalget.

Baggrunden for forslaget er bl.a. det forslag, der i sidste samling blev fremsat af Socialdemokratiet og SF om fosterskader. Det forbavtede mig noget, at man ikke kunne få erstatning, hvis der var sket fosterskader på grund af det arbejde, man havde. Der gik så et arbejde i gang i Socialudvalget, og ministeren har nedsat en gruppe til at se på, hvad man kan gøre på dette område. Det var da yderst positivt, og det kan da godt ske, at det er dér, det skal behandles. Men eftersom det er problemer, der har været omtalt både i SiD's fagblad, i Ugeskrift for Læger og andre steder, synes jeg nok, at det var her, det hørte hjemme. Der er dog heller ikke andre, der er kommet med et helt præcist forslag om, hvor det hører hjemme, så det er ikke bare i SF, der har været problemer med hensyn til det.

Jeg vil også godt sige, at når man er ude at diskutere arbejdsmiljø og sundhedspolitik, bliver der talt meget om forebyggelse, og heri ligger ærlig talt noget forebyggelse. Jeg kan se, at arbejdsministeren har været i ILO, altså i Genève, i september 1987, hvor man også diskuterede dette problem. Ministeren skal ikke have utak for sine bemærkninger, for de var pæne end f.eks. dem, der kom fra hr. Jørgen Estrups side. Jeg forstår ikke hr. Jørgen Estrups knub-

[Tommy Dinesen]

bede bemærkninger, for jeg synes, at bl.a. det, der står i Ugeskrift for Læger siger ret meget om disse ting, og man må da stole på, at læger og andre, der har forsket i dette her, ved, hvad det drejer sig om.

Man bliver ved med at sige: Jamen vi ved ikke nok om disse områder, og jeg forstår da godt, at man vil være sikker. På den anden side vil jeg da godt sige, at da jeg sad i Vestsjællands Amtsråd for 10 år siden, bevilgede man penge til en undersøgelse af disse ting, især hos mænd, og det har da været gjort mange gange siden, så der må jo foreligge nogle resultater af de undersøgelser, der kan bruges til et eller andet. Man brugte her malere og matroser i undersøgelsen.

Jeg vil i hvert fald under udvalgsarbejdet stille nogle spørgsmål, og selv om der ikke er flertal for at gøre noget her og nu, kan vi da få nogle af de rapporter frem.

Men som sagt, der er blevet sagt mange pæne ord, og jeg tror, at jeg med disse generelle bemærkninger har svaret de forskellige ordførere på det, de var inde på, og som sagt, hvis der er nogen af ordførerne eller partierne, der har en idé til, hvilket udvalg forslaget skal i, vil vi da gerne se på det.

Vi vil naturligvis følge sagen videre, når den handlingsplan kommer, som er blevet omtalt af flere af ordførerne.

Tak igen for de pæne bemærkninger. Vi skal nok arbejde videre og håber, at vi når til noget på dette område inden ret længe.

Hermed sluttede forhandlingen.

Afstemning

Forslagets overgang til anden (sidste) behandling vedtoges uden afstemning.

Tredje næstformand (Povl Brøndsted):

Jeg foreslår, at forslaget til folketingsbeslutning henvises til Arbejdsmarkedsudvalget. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Meddelelser fra formanden:

Tredje næstformand (Povl Brøndsted):

Der er ikke mere på dagsordenen.

Skriftlig redegørelse:

Eksportpolitisk redegørelse af 26/11 87
(Redegørelse nr. R 4)

Udenrigsministeren (Ellemann-Jensen):

1. Stigningen i Danmarks udlandsgæld skal bremses

Udviklingen i Danmarks udlandsgæld giver anledning til stigende bekymring. Danmarks nettogæld til udlandet er ved udgangen af 1986 262 mia. kr. Målt i absolutte tal er Danmark blandt de mest forgældede lande i verden. Gælden udgør 45 pct. af bruttofaktorindkomsten, og den overstiger nu et helt års eksport af varer og tjenester. Pr. indsbygger vil udlandsgælden udgøre op mod 60.000 kr. ved udgangen af 1987.

Den store udlandsgæld er opstået som et resultat af underskud på betalingsbalancens løbende poster uafbrudt siden 1960'erne. Renteudgifterne af denne gæld udgør årligt en stor og stigende belastning af betalingsbalancens løbende poster. I 1986 knap 28 mia. kr. For 1987 må forudses renteudgifter på mindst samme beløb.

Den stærke stigning i gælden afspejler det grundlæggende strukturproblem i dansk økonomi, nemlig at den offentlige sektor og hjemmemarkedserhvervene i 1960'erne og 1970'erne er vokset væsentlig stærkere end eksportsektoren. Denne udvikling er i Danmark gået videre end i en række andre industrilande med en tilsvarende åben økonomi. En varig løsning af betalingsbalanceproblemet kræver, at der rettes op på denne strukturelle skævhed. Det forudsætter, at eksportsektoren styrkes mærkbart.

Regeringen har siden 1982 ført en økonomisk politik, der tilsigter at skabe ligevægt på betalingsbalancens løbende poster. Hovedelementerne i denne politik har været at bremse det offentlige forbrug, at styrke den private opsparing og forbedre Danmarks konkurrenceevne i bred forstand. Som følge af renteudgifterne på udlandsgælden er målet om ligevægt ikke realiseret. I 1982 udgjorde udlandsgælden 160 mia. kr. Næsten hele stigningen i gældsætningen i perioden siden da skyldes renteudgifter. Udlandsgælden steg med mere end 30 mia. kr. i hvert af årene 1982, 1983 og 1984. I 1985-86 er den årlige tilvækst i gælden faldet til omtrent det halve som følge af det lavere internationale renteniveau og den stigende kronekurs – trods